

KỶ NIỆM 110 NĂM NGÀY SINH
ĐẠI TƯỚNG NGUYỄN CHÍ THANH
(1.1.1914 - 1.1.2024)

NHỮNG CÂU CHUYỆN VỀ ĐẠI TƯỚNG NGUYỄN CHÍ THANH

Bản quyền © Nguyễn Chí Vịnh, 2023

Tác phẩm được xuất bản và phát hành theo thỏa thuận giữa Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam và Gia đình Thượng tướng Nguyễn Chí Vịnh

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam xuất bản, bìa mềm, 2025

Thiết kế và trình bày: Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam

Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam - thành viên của Alpha Publishing Group.

CÔNG TY CP SÁCH OMEGA VIỆT NAM (OMEGA PLUS) thành lập tháng 9/2016 với định hướng xuất bản tri thức nền tảng trong lĩnh vực Khoa học Nhân văn, Khoa học Tự nhiên, Chính trị - Xã hội, Triết học, Nghệ thuật... Đến nay, chúng tôi đã xuất bản gần 500 đầu sách thuộc 7 tủ sách, bao gồm: Kinh điển, Sử Việt, Khoa học, Nhân vật Vĩ đại, Nghệ thuật, Tủ sách Đòi người và Tủ sách Y sinh. Thông qua việc xuất bản các ấn phẩm có giá trị, mang hàm lượng tri thức cao, qua các hoạt động nhằm đưa tri thức hữu ích đến cộng đồng, Omega Plus mong muốn đóng góp theo cách riêng vào sự phát triển đang ngày càng mạnh mẽ của xã hội.

Không phần nào thuộc sở hữu của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam và được chủ sở hữu nhượng quyền trong xuất bản phẩm này được phép sao chép, lưu trữ trong hệ thống truy xuất hoặc truyền đi dưới bất kỳ hình thức nào hoặc bằng bất kỳ phương tiện nào gồm điện tử, cơ khí, sao chụp, ghi âm hoặc mọi hình thức và phương tiện khác mà không có sự cho phép trước bằng văn bản của Công ty Cổ phần Sách Omega Việt Nam. Chúng tôi luôn mong muốn nhận được những ý kiến đóng góp của quý vị độc giả để sách ngày càng hoàn thiện hơn.

Biên mục trên xuất bản phẩm của Thư viện Quốc gia Việt Nam

Nguyễn Chí Vịnh

Những câu chuyện về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh : Hồi ức và sưu tầm / Nguyễn Chí Vịnh. - Tái bản. - : Quân đội nhân dân ; Công ty Sách Omega Việt Nam, 2025. - 312 tr : ảnh ; 24 cm

ISBN 978-632-625-073-2

1. Nguyễn Chí Thanh, 1914-1967, Đại tướng, Việt Nam

2. Cuộc đời 3. Sự nghiệp 4. Hồi ức

355.0092 - dc23

QDL0385p-CIP

Góp ý về sách, liên hệ về bản thảo và bản dịch: info@omegaplus.vn

Liên hệ ebooks, hợp tác xuất bản và truyền thông trên sách: truyenthong@omegaplus.vn

Liên hệ dịch vụ bản quyền, xuất bản, ký gửi và phát hành: dichvu@omegaplus.vn

THƯỢNG TƯỚNG, GS, TS NGUYỄN CHÍ VINH
(Chủ biên)

NHỮNG CÂU CHUYỆN VỀ
ĐẠI TƯỚNG
NGUYỄN CHÍ THANH
(HỒI ỨC VÀ SƯU TẦM)

⊕MEGA+

NHÀ XUẤT BẢN
QUÂN ĐỘI NHÂN DÂN

ĐỘI NGŨ TRIỂN KHAI OMEGA+

Phụ trách xuất bản: Trần Hoài Phương

Phụ trách bản quyền: Kim Ngân

Điều phối sản xuất: Hương Nguyễn

Trình bày: Vũ Lê Thư

Thư ký xuất bản: Bùi Huyền

ĐƠN VỊ HỢP TÁC TRUYỀN THÔNG

<https://www.facebook.com/tramdocvn>

website: <http://tramdoc.vn/>

Đại tướng Nguyễn Chí Thanh
(1914 - 1967)

Gia đình Đại tướng Nguyễn Chí Thanh

MỤC LỤC

Lời cảm ơn.....	11
Lời Nhà xuất bản.....	13
Lời nói đầu	16

PHẦN THỨ NHẤT QUÊ HƯƠNG VÀ DÒNG HỌ

1. Bên nội	20
2. Mẹ Nội.....	22
3. Bên ngoại	28
4. CỤ Cả Khiêm.....	30

PHẦN THỨ HAI ĐƯỜNG ĐẾN CÁCH MẠNG THÁNG TÁM

5. Tuổi thanh niên.....	36
6. Vào Huế.....	39
7. Bí thư chi bộ - lớp học đầu tiên.....	42
8. Quốc dân Đại hội Tân trào và tên gọi mới: Nguyễn Chí Thanh.....	44
9. Cách mạng Tháng Tám.....	45

PHẦN THỨ BA NHỮNG NĂM ĐẦU KHÁNG CHIẾN CHỐNG PHÁP

10. Đám cưới Việt Minh đầu tiên ở tỉnh Thừa Thiên.....	48
11. Cuộc gặp Hoàng thân Xu-Pha-Nu-Vông.....	51
12. Bình - Trị - Thiên khời lửa.....	54
13. Chiến khu Hòa Mỹ.....	57
14. Hội nghị Nam Dương.....	60
15. Vỡ mặt trận, vợ chồng tìm nhau	62
16. Đôi dép Bình - Trị - Thiên	64

PHẦN THỨ TƯ
“ÔNG TƯỚNG” CHÍNH TRỊ

17. Hai chân Tuyên huấn - Thanh niên	68
18. Nhập ngũ, được bổ nhiệm Chủ nhiệm Tổng Cục chính trị	69
19. Phó Bí thư Tổng Quân ủy.....	70
20. Đại hội lần thứ II của Đảng.....	71
21. Giám đốc đầu tiên của Học viện Chính trị.....	73
22. Xây dựng Quân đội về chính trị.....	75
23. Công lính qua tuổi	80
24. Đại hội Chiến sĩ Thi đua Toàn quân lần thứ nhất.....	83
25. Chuẩn bị Chiến dịch Điện Biên Phủ.....	85
26. Những ngày đầu về Thủ đô.....	87
27. Phê phán tư tưởng lệch lạc, sai trái	89
28. Giữa đường bổ sung giấy phép.....	90
29. Nghĩa trang Mai Dịch.....	91
30. Món quà Tết.....	93
31. Xây dựng hậu phương chiến lược	95
32. Xây dựng các đơn vị bộ đội miền Nam tập kết.....	97
33. Lễ tuyên dương danh hiệu Anh hùng Quân đội lần thứ II.....	98
34. Sửa sai trong cải cách ruộng đất.....	101
35. Quân hàm Đại tướng.....	103
36. Đường lối chống Mỹ.....	107
37. Làm công tác dân vận với đồng bào Công giáo.....	109
38. Học văn hóa.....	110
39. Chống chủ nghĩa cá nhân.....	112
40. Tháp tùng Bác Hồ đi thăm Hà Tĩnh và Sư đoàn 325	115
41. Đại hội lần thứ III của Đảng	118
42. Đảng cần, đại tướng cũng trưng dụng	120

PHẦN THỨ NĂM
“ÔNG TƯỚNG” NÔNG DÂN

43. Cứu đói ở Thanh - Nghệ - Tĩnh.....	124
44. Cấy lúa thi.....	125
45. Đại tướng và “Gió Đại Phong”	126
46. Đại tướng thi vật tay ở Tòng Bạt.....	128

47. Đại tướng phá “xiềng 3 sào”	130
48. Cán bộ đa năng của Đảng	132

PHẦN THỨ SÁU
“ÔNG TƯỚNG” ĐỐI NGOẠI

49. Quan hệ quốc phòng với Liên Xô và Trung Quốc.....	138
50. Bác Hồ chọn cố vấn Trung Quốc và Liên Xô	140
51. Cố vấn Trung Quốc.....	142
52. Chuyển đi Trung Quốc công tác đầu tiên	145
53. Hội nghị Đại biểu các Đảng Cộng sản và Đảng Công nhân Quốc tế ..	146
54. Chuyển đi thứ hai sang Trung Quốc	148
55. Chuyển đi Trung Quốc thứ ba.....	149

PHẦN THỨ BẢY
“ÔNG TƯỚNG” VĂN NGHỆ

56. Người học trò đặc biệt.....	152
57. Đêm quan họ “bão táp”.....	153
58. Nhà thơ Minh Huệ và bài thơ “Đêm nay bác không ngủ”	156
59. Nhạc sĩ Trần Hoàn.....	158
60. “Nhà báo” Nguyễn Chí Thanh.....	160
61. Đại tướng làm... hạ sĩ.....	164
62. Vì sao có bút danh “Hạ sĩ Trường Sơn”	166
63. Biên tập chứ không phải là “biên vô tập”	167
64. “Đặt hàng” văn nghệ sĩ viết về xây dựng Chủ nghĩa Xã hội.....	169
65. Nhà số 4 Lý Nam Đế.....	171
66. Giao nhiệm vụ cho Tạp chí <i>Văn nghệ Quân đội</i>	173
67. “Miếng không mang theo giấy tờ chi cả”	175
68. Nhà văn Phù Thăng và tiểu thuyết <i>Phá vây</i>	176
69. Nỗi ân hận của nhà thơ Hoàng Cầm ở triển lãm tranh.....	177
70. Đội bóng Thể Công lừng lẫy một thời.....	179

PHẦN THỨ TÁM
VÌ MIỀN NAM THÂN YÊU

71. Cuộc họp tại nhà số 34 Lý Nam Đế.....	184
72. Hành trình vào Nam	185
73. Vì hòa bình mà đánh	186

74. Vào chiến trường tìm phương án đánh Mỹ.....	188
75. “Nắm thắt lưng địch mà đánh”	191
76. “Thằng cha nào nói chuyện nghe hay dữ?”	192
77. Đại hội Anh hùng, Chiến sĩ thi đua và Dũng sĩ các lực lượng vũ trang giải phóng miền Nam lần thứ nhất	193
78. Có một ông Sáu Di thật giản dị.....	195

PHẦN THỨ CHÍN NHỮNG DI SẢN ĐỂ LẠI

79. Trở lại miền Bắc.....	200
80. Thăm các đơn vị chiến đấu chủ lực.....	201
81. Thăm hậu phương miền Bắc.....	202
82. Lên Kế hoạch Mậu Thân trong bệnh viện.....	203
83. Ngày 6 tháng 7 năm 1967	204
84. Sự quan tâm đặc biệt của Bác Hồ	207
85. Tổng Bí thư Lê Duẩn	210
86. Đại tướng Võ Nguyên Giáp.....	223
87. Ông “Sáu Thọ” với gia đình ông “Sáu Di”.....	226
88. Nhà thơ Tố Hữu.....	231
89. Đại tướng Văn Tiến Dũng	236
90. Những người anh, người thầy lớn	238

PHẦN THỨ MƯỜI GIA ĐÌNH - HÀNH TRÌNH TIẾP NỐI

91. Tấm lòng người ở lại.....	242
92. “Hậu phương” vững chắc của Đại tướng	250
93. Người quân nhân mẫu mực.....	252
94. Chuyện phong quân hàm của bà Cúc.....	253
95. Nước mắt ngày chiến thắng.....	254
96. Nguồn sức mạnh mãi mãi của gia đình.....	255
97. Các cô chú trong nhà	259
98. Ngôi nhà số 34 Lý Nam Đế.....	266
99. Đại tướng - người Cha.....	270
Phụ lục.....	275

LỜI CẢM ƠN

Nhà xuất bản Quân đội nhân dân, chủ biên và gia đình chủ biên xin chân thành cảm ơn:

- Các vị lãnh đạo, nguyên lãnh đạo Đảng, Nhà nước, Quân đội; gia đình các vị lão thành cách mạng;
- Các tổ chức, cá nhân đã tham gia sưu tầm và biên tập tư liệu trong cuốn sách: Bảo tàng Đại tướng Nguyễn Chí Thanh; Đoàn Hùng Minh, Trần Hữu Việt, Bùi Chí Trung, Lương Bằng Giang, Nguyễn Thị Thu Hà, Nguyễn Văn Ngọc, Bùi Huy Vũ, Lương Anh Quân, Lương Quỳnh Trang... cùng nhiều chuyên gia nghiên cứu;
- Các tác giả có tư liệu, bài viết đã công bố về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh: Đoàn Chương, Hoàng Cẩm, Thanh Tịnh, Văn Phác, Trần Công Tấn, Hồng Dương, Lê Nam Phong, Hữu Thọ, Phan Quang, Đặng Văn Duy, Trần Đình, Vũ Tâm, Đặng Ngọc Tuấn, Bùi Phan Kỳ, Tô Nhuận Vỹ, Võ Tiến Trung, Lê Kiên Thành, Lê Trung Nguyệt, Lê Mạnh Hà, Ngô Vĩnh Bình, Lê Phúc Nguyên, Vũ Công Lập, Bùi Chí Trung, Xuân Ba, Phan Đăng, Lương Bích Ngọc, Ngô Vương Anh, Phùng Nguyên, Nguyễn Văn Minh, Thuận An, Phạm Hữu Thu, Vũ Quang Lộc, Doãn Mậu Hòa, Nguyễn Tiến Chương, Nguyễn Nồng, Dương Đình Lập, Trịnh Xuân Tôn, Hồ Văn Sanh, Đỗ Thị Hiền Hòa,

Nguyễn Việt Phương, Ngô Tư, Nguyễn Thị Ngọc Liên, Tô Lan Hương, Media 21... và các tác giả khác, đã nhiệt tình giúp đỡ để hoàn thành cuốn sách này.

Do gặp khó khăn khách quan trong quá trình tìm địa chỉ, đầu mối liên lạc của các tác giả có bài viết, tư liệu được sử dụng trong cuốn sách này, nên mọi vấn đề liên quan tới nội dung và bản quyền, xin liên hệ với đại diện gia đình chủ biên cuốn sách: *Những câu chuyện về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh* thông qua: Bảo tàng Đại tướng Nguyễn Chí Thanh, địa chỉ: Số 81 Tân Nhuệ, phường Đồng Ngạc, Hà Nội; website: <http://nguyenchithanh.org.vn>; email: baotangnguyenchithanh2019@gmail.com.

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Đại tướng Nguyễn Chí Thanh - Đại tướng thứ hai của Quân đội nhân dân Việt Nam, là người chiến sĩ cộng sản kiên cường, nhà hoạt động chính trị, quân sự lỗi lạc của cách mạng Việt Nam, người học trò xuất sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trong suốt cuộc đời hoạt động cách mạng, với 30 năm tuổi Đảng, 53 năm tuổi đời, Đại tướng Nguyễn Chí Thanh đã để lại di sản tinh thần vô giá, đó là những bài viết, bài nói về quân sự, chính trị, nông nghiệp, nông thôn và nông dân. Đặc biệt, Đại tướng còn để lại trong lòng đồng đội và nhân dân, những người đã từng gặp Đại tướng hay biết đến ông qua những di sản vật chất và tinh thần to lớn của ông, những ấn tượng đậm nét, những tình cảm chân thành về “Viên ngọc” sáng trong của một cuộc đời tận hiến cho sự nghiệp giải phóng dân tộc, xây dựng chủ nghĩa xã hội với phong cách giản dị đậm chất nông dân, với một tính cách trung thực, thẳng thắn, một lối sống nghĩa tình trọn vẹn, và nhất là một trái tim nhiệt huyết luôn đòi hỏi và mong muốn được cống hiến nhiều hơn nữa cho Đảng, cho Tổ quốc và nhân dân.

Trong những năm qua, Nhà xuất bản Quân đội nhân dân đã xuất bản nhiều tác phẩm của các đồng chí lãnh đạo Đảng, Nhà nước, Quân đội, trong đó có nhiều tác phẩm quý của Đại tướng Nguyễn Chí Thanh cũng như các tác phẩm do nhiều tác giả trong và ngoài nước dày công nghiên cứu về ông. Việc xuất bản những tác phẩm đó vừa là nhiệm vụ, trách nhiệm của Nhà xuất bản Quân đội nhân

dân được Quân ủy Trung ương, Bộ Quốc phòng, Tổng cục Chính trị giao, vừa là niềm vinh dự to lớn của những người làm công tác xuất bản quân sự.

Hướng tới kỷ niệm 110 năm Ngày sinh của Đại tướng Nguyễn Chí Thanh (1.1.1914 - 1.1.2024), thực hiện chỉ đạo của Tổng cục Chính trị, Nhà xuất bản Quân đội nhân dân xuất bản cuốn sách *Những câu chuyện về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh* do Thượng tướng, GS, TS Nguyễn Chí Vịnh - người con yêu quý của Đại tướng chủ biên. Từng câu chuyện được sưu tầm, biên soạn từ những tư liệu quý của Đại tướng, được sắp xếp logic theo diễn tiến thời gian, trên mọi lĩnh vực công tác và cuộc sống đời thường. Cuốn sách góp phần giáo dục thế hệ trẻ, nhất là thế hệ trẻ trong Quân đội về một tấm gương suốt đời phấn đấu hy sinh cho cách mạng, tấm gương về tinh thần hiếu học, tự trau dồi tri thức toàn diện... của Đại tướng và những người đồng chí, đồng đội trong giai đoạn cách mạng đầy gian khó của dân tộc ta. Đây sẽ là nguồn cảm hứng để giúp thế hệ hôm nay ra sức học tập, phấn đấu xây dựng quê hương, đất nước ngày càng giàu mạnh.

Cuốn sách được kết cấu gồm 10 phần:

Phần thứ nhất: Quê hương và dòng họ

Phần thứ hai: Đường đến Cách mạng Tháng Tám

Phần thứ ba: Những năm đầu kháng chiến chống Pháp

Phần thứ tư: “Ông tướng” chính trị

Phần thứ năm: “Ông tướng” nông dân

Phần thứ sáu: “Ông tướng” đối ngoại

Phần thứ bảy: “Ông tướng” văn nghệ

Phần thứ tám: Vì miền Nam thân yêu

Phần thứ chín: Những di sản để lại

Phần thứ mười: Gia đình - hành trình tiếp nối

Nhân dịp cuốn sách được xuất bản, Nhà xuất bản Quân đội nhân dân trân trọng cảm ơn Thủ trưởng và các cơ quan Tổng cục Chính trị, xin gửi lời tri ân tới gia đình Đại tướng Nguyễn Chí Thanh và các cơ quan chức năng, các cá nhân đã tạo điều kiện để cuốn sách ra mắt bạn đọc nhân sự kiện đặc biệt kỷ niệm 110 năm Ngày sinh của Đại tướng (1.1.1914 - 1.1.2024). Đây đồng thời còn là món quà tri ân của cán bộ, chiến sĩ Tổng cục Chính trị và toàn quân với Đại tướng, Chủ nhiệm Tổng cục Chính trị đầu tiên của Quân đội nhân dân Việt Nam.

Cuốn sách này cũng được hình thành từ hồi ức của cố Thượng tướng Nguyễn Chí Vịnh và các thành viên trong gia đình Đại tướng Nguyễn Chí Thanh, kết hợp sưu tầm, biên soạn nội dung từ nhiều bộ tư liệu, bài viết của các nhà nghiên cứu, các nhà văn, nhà báo và đồng đạo bạn hữu gia đình, với một tâm nguyện chung trong việc gìn giữ ký ức lịch sử và những giá trị cốt lõi không thể phai mờ.

Xin trân trọng giới thiệu cuốn sách *Những câu chuyện về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh* tới các đồng chí và bạn đọc.

NHÀ XUẤT BẢN QUÂN ĐỘI NHÂN DÂN

LỜI NÓI ĐẦU

Tôi sinh ra trong thời kỳ đất nước vừa trải qua hàng loạt biến động to lớn, nhưng cách mạng Việt Nam vẫn còn phải đi tiếp một chặng đường dài để hoàn thành mục tiêu giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Dù được sống trong điều kiện hòa bình, nhưng tâm trí của người dân miền Bắc khi đó luôn hướng về đồng bào miền Nam. Tất cả đều hiểu rằng đất nước chúng ta phải sẵn sàng chuẩn bị cho một cuộc chiến trường kỳ và khốc liệt hơn nhiều so với kháng chiến chống thực dân Pháp.

Mặc dù vậy, giống như nhiều đứa trẻ cùng thế hệ ở miền Bắc, những năm đầu thời thơ ấu của tôi trôi qua hết sức êm đẹp khi được sống cùng ba, mẹ, bà nội và các chị gái tại căn nhà số 34 phố Lý Nam Đế, Hà Nội. Khi đất nước bước vào một cuộc chiến mới với khí thế hừng hực giải phóng miền Nam, cũng là lúc gia đình tôi làm quen với sự thiếu vắng hình bóng của ba tôi.

Năm 1964, nghe theo tiếng gọi của trái tim và chỉ thị của Bác Hồ cùng Bộ Chính trị, ba tôi quyết tâm xin vào Nam tìm cách đánh giặc Mỹ; khi đó tôi mới lên năm. Việc ba tôi xin vào miền Nam tìm phương án đánh Mỹ một phần vì bản tính ngoan cường, không chịu khuất phục trước kẻ thù hùng mạnh, một phần có lẽ vì ông luôn khắc cốt ghi tâm câu nói của bà nội: “Tụi bây muốn đánh giặc thì vào Nam mà đánh. Đừng có ngồi ở Hà Nội mà đánh giặc miệng”. Tôi vẫn nhớ hình ảnh ba thường đứng trước tấm bản đồ chiến sự,

bất cứ lúc nào, trái tim ông cũng đau đáu nghĩ về miền Nam. Và thế rồi ông đi.

Nhiều năm sau đó, sợi dây liên kết giữa tôi và ba chỉ là những cánh thư từ Nam ra Bắc, hay những bức ảnh ông chụp cùng gia đình và các đồng chí, đồng đội ở tiền tuyến, hậu phương. Mỗi lần cầm từng tấm ảnh của ba, tôi luôn tò mò về những câu chuyện đằng sau ống kính máy ảnh. Dù vậy, tôi chắc chắn một điều rằng những bức ảnh đó là minh chứng cho một thời kỳ vừa hào hùng, vừa bi tráng, lại rất đổi bình dị, thân thương trong cuộc đời của ba.

Trước đó, đã có không ít cuốn sách viết về chân dung và tư tưởng của Đại tướng Nguyễn Chí Thanh, nhưng bản thân tôi luôn có tâm niệm phải làm một cuốn sách, trong đó nội dung sẽ bao gồm những câu chuyện và những bức ảnh, gắn liền với cuộc đời của ba tôi và những người thân bên cạnh ông. Nhân dịp kỷ niệm 110 năm Ngày sinh của ba, tôi và gia đình đã sưu tầm, biên soạn cuốn sách: *Những câu chuyện về Đại tướng Nguyễn Chí Thanh*. Cuốn sách này không nhằm tô vẽ hình ảnh của ông, mà được làm ra với mong muốn đọc giả, đặc biệt là những bạn trẻ, có thêm một góc nhìn khác, chân thực và gần gũi hơn về những con người thuộc thời đại Hồ Chí Minh.

Thượng tướng NGUYỄN CHÍ VỊNH

PHẦN THỨ NHẤT

QUÊ HƯƠNG VÀ DÒNG HỌ

Dòng sông Bồ chảy qua làng Niêm Phò là mạch nguồn sự sống cho nhiều thế hệ nông dân hiền lành, chất phác trong lao động, nhưng kiên trung, bất khuất trong chiến đấu. Tại quê hương Niêm Phò, Nguyễn Vịnh đã được thừa hưởng nền tảng ý chí kiên trung, chính trực từ những người sinh ra và dưỡng dục nên con người ông.

1. BÊN NỘI

Cụ bà thân sinh ra Nguyễn Vịnh (tức Đại tướng Nguyễn Chí Thanh) tên là Trần Thị Thiển¹. Cụ ông là Nguyễn Hán, thuộc dòng họ Nguyễn Công ở làng Niêm Phò, xã Quảng Thọ, huyện Quảng Điền, tỉnh Thừa Thiên.

Nơi chôn nhau cắt rốn của Nguyễn Vịnh là Niêm Phò - một làng cổ thuộc tổng Phúc An, phủ Triệu Phong, xứ Thuận Hóa. Vùng đất này xưa kia thuộc tổng Phước Yên, nơi từng được Chúa Nguyễn Phúc Nguyên chọn làm thủ phủ xứ Đàng Trong. Niêm Phò có tên nôm là Kẻ Lừ, người dân nơi đây cần cù chịu khó, chí thú học hành và nổi tiếng với nghề dệt vải thô cùng những mẹo đánh bắt tôm cá dọc sông Bồ. Làng được lập vào năm 1471, dưới thời vua Lê Thánh Tông, vị minh quân coi trọng hiền tài, một nhà văn hóa lớn của dân tộc.

Dân làng vốn có gốc từ 12 dòng họ từ xứ Bắc theo nhà Trần đến và chọn vùng đầm lầy hoang sơ, cây cối thưa thớt ven sông lập nghiệp. Trải qua bao năm tháng, làng quê dần hình thành một phần nhờ nguồn phù sa màu mỡ từ sông Bồ đắp bồi, phần do bàn tay lao động của bao thế hệ người dân kế tiếp nhau quai đất đắp ruộng, trồng cây, xây nhà...

Dân làng Niêm Phò cần cù lao động, bên chí học hành, khéo tay, biết nhiều nghề, trong đó trồng lúa và đánh cá trên sông là giỏi hơn cả. Lúc nông nhàn, thanh niên trong làng lại rủ nhau đi làm thuê kiếm thêm, trang trải cuộc sống. Nhưng làng Niêm Phò cũng có nhiều người theo đường khoa cử, đỗ đạt và làm quan đến bậc Thượng thư.

1. Có tài liệu ghi Trần Thị Thiện.

Gia đình hai cụ Nguyễn Hán và Trần Thị Thiển được dân trong vùng biết đến không chỉ vì cụ Hán là người hiền lành, mẫu mực, giữ nghĩa tín với bà con, coi trọng việc học hành, biết chữ Nho, hiểu phong tục lễ nghi, mê thi phú, có chân trong Hội Tư văn, mà còn bởi cụ Hán có nhiều năm làm Hương bộ, trông coi sổ sách việc chung của làng, thường gọi là ông Bộ Hán. Cụ Thiển là người phụ nữ đảm đang, nên nếp, mẫu mực, cần cù lao động, yêu thương chu toàn với con cháu, nhưng cũng không kém phần ngay thẳng. Ngay từ khi còn nhỏ, Nguyễn Vịnh đã chịu ảnh hưởng rất lớn từ sự gan góc, kiên cường của mẹ. Tuy đáng người nhỏ bé nhưng cụ Thiển rất nhanh nhẹn, luôn dũng cảm, đi đầu cùng bà con trong những cuộc đấu tranh chống sự bóc lột, bất công của địa chủ, cường hào.

Gia đình Nguyễn Vịnh có 12 anh chị em, sáu gái, sáu trai. Về các con trai, anh cả là Nguyễn Hào, thứ nhì Nguyễn Du, thứ ba Nguyễn Câu, thứ tư Nguyễn Luân, rồi đến Nguyễn Vịnh, sau cùng là Nguyễn Dĩnh. Anh cả Nguyễn Hào một đời chăm lo hương khói tổ tiên. Anh hai Nguyễn Du say mê chữ nghĩa, làm trợ giáo trường làng. Anh ba Nguyễn Câu làm nông, tính tình cương trực, bị giặc Pháp giết hại năm 1947. Anh tư Nguyễn Luân cùng Nguyễn Vịnh và Nguyễn Dĩnh sớm giác ngộ cách mạng tham gia kháng chiến cứu nước. Nguyễn Dĩnh (bí danh là Nguyễn Chí Dân) nhiều năm hoạt động cùng Nguyễn Vịnh, Nguyễn Húng, sau thêm Nguyễn Duệ... đều là anh em con chú bác ruột, kế tiếp nhau trưởng thành từ Chi bộ Niêm Phò.

Tháng 5 năm 1945, Nguyễn Dĩnh là Thường vụ Việt Minh tỉnh Thừa Thiên, phụ trách công tác tổ chức. Sau Cách mạng Tháng Tám, Nguyễn Dĩnh được cấp trên tin tưởng giao đảm nhận vị trí Bí thư Tỉnh ủy Bình Thuận. Do nhiều năm bị địch bắt giam, sức khỏe giảm sút, ông lâm bệnh, mất năm 1947.

Nguyễn Húng là em con chú ruột nhưng có cùng ngày, tháng, năm sinh với anh họ Nguyễn Vịnh. Nguyễn Húng là một trong sáu

đảng viên đầu tiên của Chi bộ Niêm Phò. Tháng 7 năm 1951, ông được bầu làm Bí thư Tỉnh ủy Thừa Thiên. Ông từng là Phó Bí thư Khu ủy Trị Thiên, rồi nhiều năm làm Đại sứ của Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hòa miền Nam Việt Nam tại Trung Quốc. Sau ngày miền Nam hoàn toàn giải phóng, Nguyễn Húng đảm nhận cương vị Phó Bí thư Tỉnh ủy, Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh Bình - Trị - Thiên.

Kể Nguyễn Húng là Đại tá, Tiến sĩ Triết học Nguyễn Duệ, người có nhiều năm làm Bí thư riêng cho Đại tướng Võ Nguyên Giáp...

Nếu kể ra hết thì gia đình bên nội còn nhiều người tài danh, nổi tiếng khác nữa.

2. MẸ NỘI¹

Khi nhớ về ngôi nhà số 34 Lý Nam Đế, Hà Nội khoảng những năm 60-70 của thế kỷ trước, nhiều người thường nhớ hình ảnh một bà cụ nhỏ bé, lưng còng, móm mém, hay ra đứng ở ban công tầng hai nhìn xuống đường. Đó là Mẹ Nội (tức cụ Trần Thị Thiển, thân mẫu của Đại tướng Nguyễn Chí Thanh), một bà mẹ chiến sĩ rất đặc biệt. Năm 1954, cụ Thiển ra Hà Nội ở cùng Nguyễn Chí Thanh. Đến năm 1975, đất nước thống nhất, cụ trở về Huế ở với con gái Nguyễn Thị Hát và qua đời năm 1976.

Sau khi lập gia đình, cụ Thiển được gọi là mẹ Bộ Hán, theo “chức” và tên của chồng là cụ ông Nguyễn Hán, người được giao giữ sổ bộ (sổ ghi chép việc thu các loại thuế trong đó có đinh bộ, điền bộ) của làng.

1. Mục này được biên soạn theo mục cùng tên trong sách *Những cánh thư ra Bắc vào Nam*, Vũ Công Lập - Bùi Chí Trung, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội, 2021, tr. 21 - 26; cùng một số tài liệu khác đã công bố.

2. Có tài liệu ghi Nguyễn Thị Uyên.

Hai cụ có 12 người con, ngoài sáu con trai đã kể ở trên, sáu người con gái là: Nguyễn Thị Lớn², Nguyễn Thị Lên, Nguyễn Thị Niết, Nguyễn Thị Thêm, Nguyễn Thị Chiện, Nguyễn Thị Hát. Năm 1927, cụ ông Bộ Hán qua đời (khi ấy Nguyễn Vịnh mới 13 tuổi), cụ Thiển ở vậy, một mình nuôi nấng đàn con nèn người. Nguyễn Luân, Nguyễn Vịnh và Nguyễn Dĩnh lần lượt gia nhập hàng ngũ cách mạng. Cụ Thiển lại chăm chút cho cả các đồng chí của con. Cụ thường thức thâu đêm, lắng nghe tiếng chó sủa mà đoán biết bước chân đi về của người quen, kẻ lạ.

Không chỉ nuôi nấng, ủng hộ các con làm cách mạng, bản thân cụ cũng rất hăng hái đấu tranh, tham gia các cuộc biểu tình chống sưu thuế ở Sịa¹ (thuộc huyện Quảng Điền).

Một lần, cụ cùng bà con không một tác sất trong tay kéo lên huyện đường đấu tranh. Cụ Thiển, người bé nhỏ nhưng hăng hái nhất, hô to nhất, luôn đứng đầu hàng biểu tình. Chính quyền thuộc Pháp điều binh lính, súng ống đến đàn áp. Không nao núng, cụ Thiển và đoàn người vẫn tiến lên. Một tên lính Pháp giương súng và buông lời hăm dọa, nếu đoàn người không chịu giải tán hẳn sẽ bắn. Từ hàng đầu, cụ Thiển bước lên, nắm chặt đầu nòng súng gạt ra và nói: “Thách mi bắn vào bà con đó!”. Tên lính bắn thật, viên đạn phạt ngang cắt cụt một ngón tay cái của cụ.

Khi cụ Thiển đã ra Hà Nội ở với Nguyễn Chí Thanh, một lần Bác Hồ đến nhà chơi, dù là lãnh tụ nhưng gặp cụ và mọi người, Bác rất giản dị, gần gũi. Thấy cụ bị mất một ngón tay, Bác hỏi thăm: “Sao thế Mẹ?”. Cụ kể lại câu chuyện, nghe xong Bác Hồ lắc đầu: “Đúng là mẹ nào con nấy!”, rồi ôm lấy cụ.

*

Sau ngày Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, cụ Thiển lên Huế ở để tiếp tục chăm lo cơm nước cho con và bạn bè

1. Tiếng Châm cổ có nghĩa là cá.

của con. Được ăn cơm do cụ nấu ngày ấy có: Hoàng Anh, Tố Hữu, Hà Văn Lâu, Trần Quý Hai..., những cán bộ lãnh đạo chủ chốt của Thừa Thiên - Huế giai đoạn này.

Toàn quốc kháng chiến (19.12.1946), cụ lại lên chiến khu chăm con dâu (tức bà Cúc, vợ Nguyễn Vịnh, lúc này đã có tên là Nguyễn Chí Thanh) sinh nở. Cháu nội tên là Nguyễn Trường Sơn ở chiến khu mắc bệnh, trên đường đưa về Niêm Phò thì mất, nên cụ tìm cách trở về làng thăm mộ cháu. Lúc đó, làng đã thành vùng địch tạm chiếm, hơn nữa, giặc Pháp đang truy lùng gắt gao người thân của cán bộ kháng chiến. Bấy giờ người ta mới thấy người mẹ ấy thật kiên cường, gan góc và sáng suốt thế nào:

“Các con không được về. Chỉ một mình mạ về làng. Thăm mộ cháu xong mạ sẽ ở lại luôn. Thăng Tây không làm chi được mạ mô!” - Cụ nói.

Nguyễn Vịnh hết lòng khuyên can mẹ, nhưng cụ gạt đi, còn gằn giọng: “Hay quá hè! Mi chỉ đạo, vận động cán bộ bám dân, bám đất, bám làng xóm mà mạ về sống với dân, với làng xóm thì mi cản trở... Có ai ngược đời như rứa không con?”.

Đúng dịp này, Nguyễn Vịnh được Trung ương triệu tập ra họp ở Việt Bắc. Con đi rồi thì chả còn ai cản nổi mẹ. Nguyễn Vịnh và người cận vệ Nguyễn Chất vừa rời Hòa Mỹ hôm trước, thì hôm sau, cụ Thiển về làng.

Khi Nguyễn Vịnh họp xong, từ Việt Bắc trở về, ghé qua Nghệ An thì được các cán bộ ở huyện Quảng Điền cho biết cả câu chuyện như sau:

Về đến Niêm Phò, sau khi chào hỏi bà con họ hàng nội ngoại, cụ Thiển ra thăm mộ cháu Trường Sơn rồi đi Nam Dương thăm gia đình thông gia. Cụ còn tranh thủ kiểm ký đường, lon sữa gửi lên cho con dâu. Bất ngờ cụ bị giặc bắt, đem về huyện lỵ, giam ở đồn cảnh sát Hạ Lang.